

სიტყვათა კლების შემთხვევები „ვეფხისტყაოსნის“ თუქუდ თაჩგმანში

CASES OF WORD REDUCTION IN THE TURKISH TRANSLATION OF
“THE KNIGHT IN THE PANTHER’S SKIN”

ნონა ნიკაბაძე ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Nona Nikabadze Shota Rustaveli Batumi State University

<https://orcid.org/0000-0002-5520-2860>

საკვანძო სიტყვები: „ვეფხისტყაოსანი“, თუქუდ თაჩგმანი, სიტყვათა კლება, დიგიტალური ხუმბოლოგია, ნაგუბარი

Keywords: “The Knight in the Panther’s Skin”, turkish translation, word reduction, digital Rustvelology, nagubari

ABSTRACT

With the artistic realization of the worldview and aesthetic ideals of the 12th century, The Knight in the Panther’s Skin stands as one of the most important masterpieces of world literature. A remarkable example of artistic creativity, The Knight in the Panther’s Skin creates an independent reality and vast intellectual space. It is also worth noting that, from the perspectives of various disciplines, the translation of The Knight in the Panther’s Skin into 58 languages represents an important research topic. Our research focuses on the Turkish translation of The Knight in the Panther’s Skin, completed by Prof. Bilal Dindar and Asst. Prof. Zeinelabidin Makassi in 1992. It is important to mention that the Turkish translation was based on the Azerbaijani translation by Ahmed Javad. In this study, we will examine in detail the cases of word omission that the translators did not carry over into the Turkish version. The following lexical units are among those not translated in the Turkish text: ნაგუბარი [Nagubari], წყლული [Tskluli], მუფარახი [Mufarakhi], მოლიზღარისად [Molizgharisad], მოსაწევარი [Mosatsevi], გამზრდელი [Gamzrdeli], ნაერთგულევი [Naertgulevi], etc. Using both contemporary and classical research methods, we present a critical analysis of each lexical unit. Our goal is to highlight the relationships between these lexical units and the similarities and differences between the translation and the original

text. We will evaluate the translators’ strategies and the degree of equivalence. It is worth noting that when The Knight in the Panther’s Skin was written, Turkish classical literature—Diwan literature—was at its peak in Turkey. We will explore potential equivalents for these empirical words in Turkish classical literature and discuss how the translators might have rendered these lexical units in the Turkish translation of the poem. The methodological framework of the research includes a corpus-linguistic analysis of the original text and the Turkish translation of The Knight in the Panther’s Skin. The researcher has also employed the method of linguistic-cultural analysis. To assess the adequacy of poetic translations, both quantitative and qualitative methods of analysis have been used. A comprehensive corpus-linguistic and linguistic-cultural study of the lexical units presented in the Turkish translation of The Knight in the Panther’s Skin—such as ნაგუბარი [Nagubari], წყლული [Tskluli], მუფარახი [Mufarakhi], მოლიზღარისად [Molizgharisad], მოსაწევარი [Mosatsevi], გამზრდელი [Gamzrdeli], and ნაერთგულევი [Naertgulevi]—will contribute to a deeper understanding of this important issue using innovative research methods. The research is relevant to both Georgian and Turkish scholarly fields, as well as to individuals and scholars interested in translations of The Knight in the Panther’s Skin.

ჩვენი მიზანია „ვეფხისტყაოსნში“ გამოყენებული სხვადასხვა ლექსიკური ერთეულის თურქულ თარგმანთან შედარება, რისი საშუალებითაც გამოვიკვლიოთ თურქული თარგმანის ადეკვატურობისა და მხატვრულობის ხარისხს. ორიგინალ ტექსტში არსებულ კულტურულ-სპეციფიკურ კონცეპტებს შევადარებთ თურქულ თარგმანში გამოყენებულ ეკვივალენტებს.

პოემა წარმოადგენს მე-12 საუკუნის ძეგლს, რომელიც აქტუალობას არ კარგავს 21-ე საუკუნეშიც. იგი 58 ენაზეა თარგმნილი, დაწყებულია მისი გაციფრების პროცესი, რაც საშუალებას იძლევა პოემა და მისი თარგმანები კორპუსლინგვისტური მეთოდების გამოყენებით ვიკვლიოთ. „ვეფხისტყაოსნის“ გაციფრება ხელს უწყობს თანამედროვე მეთოდებითა და ტექნოლოგიებით პოემის ინტერდისციპლინურ კვლევას. რუსთაველის უნიკალური ძეგლის კვლევის არეალი ამოუწურავია სხვადასხვა დარგის სპეციალისტისთვის.

კვლევის სამეცნიერო სიახლე „ვეფხისტყაოსნის“ ორიგინალი ტექსტისა და თურქული თარგმანის შედარებით-შეპირისპირებით ანალიზში მდგომარეობს. ორიგინალ და სამიზნე ტექსტში არსებული ლექსიკური ერთეულების სიდრმისეული კვლევა პირველადაა განხილული საერთაშორისო კონფერენციაზე.

კვლევის მეთოდოლოგიურ ჩარჩოს წარმოადგენს – „ვეფხისტყაოსნის“ ორიგინალი ტექსტის და თურქული თარგმანის კორპუსლინგვისტური ანალიზი. ამ მეთოდის გამოყენება დიდი მოცულობის ემპირიული მასალის სწრაფად და ეფექტურად დამუშავების საშუალებას იძლევა, რაც კვლევის პროცესს საგრძნობლად ამარტივებს. კვლევის პროცესში აგრეთვე გამოყენებულია ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზის მეთოდი. თანამედროვე ლინგვოკულტუროლოგიური კვლევები შედარებით-შეპირისპირებითი ხასიათისაა, რადგან ორი ან მეტი ენის მასალის შედარებისას განსაკუთრებულად მკვეთრად ვლინდება კონცეპტების ნაციონალური სპეციფიკა და უნივერსალობა. პოეტური თარგმანების ადეკვატურობის ხარისხის შესაფასებლად მნიშვნელოვანია რაოდენობრივი და თვისობრივი ანალიზის მეთოდის გამოყენებაც. ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზის შედეგად მოპოვებული კულტურული კონცეპტები, რომლებიც ორიგინალ ტექსტში ყველაზე ხშირად გამოყენებული კულტურული ერთეულებია, განსხვავებული კულტურის მატარებელ თარგმანებში არაერთგვაროვნადაა გადატანილი.

ნაშრომში წარმოგიდგენთ პროფ. ბილალ დინდარისა და ასისტ. პროფესორ ზეინელაბიდინ მაქასის მიერ თურქულად თარგმნილ შოთა რუსთაველის პოემა „ვეფხისტყაოსანში“ სხვადასხვა სიტყვის კლების შემთხვევებს. „ვეფხისტყაოსნის“ ბილალ დინდარისა და ზეინელაბიდინ მაქასის თურქული თარგმანი აჰმედ ჯავადის აზერბაიჯანულ თარგმანს ეყრდნობა, აქედან გამომდინარე ზოგიერთი კონცეპტი შედარებულია პოემის აზერბაიჯანულ ტექსტთან. „ვეფხისტყაოსნის“ თურქულ თარგმანში დასტურდება სიტყვათა კლების სხვადასხვა შემთხვევა, რომელთა განხილვას დანვრილებით წარმოგიდგენთ:

88: *ცხემდეს სისხდი ეჰოდა, გასდის, ვითა ნაგუბაჰი.*
 დინდ: *Kanlı göz yaşları ise, akıyordu gözlerinden* (სისხდიანი ცხემდები კი, მოედინებოდა თვალებიდან).

თურქულ თარგმანში გადატანილი არაა სიტყვა **ნაგუბარი**. **ნაგუბარი** ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში ახსნილია შემდეგნაირად - 1) ადგილი, სადაც წინათ გუბე იდგა. ალ. ჭინჭარაულის განმარტებით, ახალ ქართულში „ნაგუბარი“ არის 1. ადგილი, სადაც წინათ გუბე იდგა; 2. რაც დააგუბეს ან დაგუბდა, დაგუბებული (**ჭინჭარაული, 1982:23**).

თურქულ ენაში ამ სიტყვას შესატყვისი არ აქვს, თუმცა დივანის ლიტერატურის პოეტ იაჰიას დივანში გვხვდება მსგავსი შინაარსის გამომხატველი სიტყვები, როგორებიცაა *deniz-ზღვა, ırmak-მდინარე, yağmur - წვიმა*, „შეყვარებული განშორებისგან მიღებული დიდი ტკივილის გამო განუწყვეტელი ტირის. ცრემლები, რომელიც შეყვარებულის მწუხარებას გამოხატავს, ზღვას ქმნის.“ დივანში ლექსიკური ერთეული **ზღვა** სპარსული წარმოშობის სიტყვით **derya**-თია გადმოცემული (**Gider, 2013:203**). იაჰიაცრემლებს **მდინარესაც** ადარებს, ეს სიტყვა დივანში მოცემულია როგორც **cü’** - „შეყვარებულის ცრემლები, სიუხვითა და ღვარად დენის გამო მდინარესთანაა მიმსგავსებული“ (**Gider, 2013:204**). შეყვარებულის ცრემლებს ადარებენ წვიმასაც, დივანის ლიტერატურაში გადმოცემულია ლექსიკური ერთეულით - **წვიმა (bârân)** „ცრემლები წვიმას გავს. დარდისა და ნალველის სიდიდეს გადმოსცემს“ (**Gider, 2013:206**). დივანის ლიტერატურაში ძირითადად მიჯნურის მიერ დაღვრილი ცრემლის სიუხვე გაზვიადებულია. შეყვარებულის ცრემლს ნაკადულს ან ზღვას ადარებენ. ცნობილ პოეტ ბაქისთან ვხვდებით შემდეგ ბეითებს:

Künyolundadönedöneaktığözyaşı

Seyl-âb-ı dîdeDicle-i Bağdâdolupgider (Bâkî G.141/3-189).

ტაეპის აზრია - მიჯნურის ცრემლები, რომლებსაც შეყვარებულამდე უნდა მიეღწია, მდინარე ტიგროსს ჰგავს (**Batıslam, 2013:48**).

როგორც დამონებული მაგალითებიდან ჩანს, მთარგმნელს შეეძლო სიტყვა ნაგუბარის შესატყვისად, რომელიმე ვარიანტი გამოეყენებინა.

თურქულ თარგმანში თარგმნილი არაა ლექსიკური ერთეულები **წყლული** და **მუფარახი**:

105: *მოდი, ჭმუნვა გამიქაჩე, გუღსა წყდღსა მეწადედო.*

დინდ.: *Gel derdimi arz edeyim, sen de iyi dinle bari* (მოდი, ჩემი დაჩდი გითხია, შენ კი მომისმინე მაინც).

108: მომქაჩვები სევდისა, მახო ვითა მუფაჩახია.
 დინდ.: *Sen görünce gam dağılır...lakin benim ah-nalemin*(შენ ხომ გხედავ ნალევდი იფანტება... მა-
 გხამ ჩემი ვაება...).

თურქულ ენაში აზრობრივად მსგავსი შესა-
 ტყვისი აქვს ლექსიკურ ერთეულს **წყლული**, რომე-
 ლიც ორიგინალ ტექსტში ნიშნავს **ჭრილობას**, პირ-
 დაპირი თარგმანი **ülser**–ია, რომელსაც მხოლოდ
 და მხოლოდ სამედიცინო დატვირთვა აქვს და გუ-
 ლისხმობს კუჭის წყლულს. ხოლო **yara**, რომლის
 მნიშვნელობებიცაა: 1)ჭრილობა, იარა; 2) ტკივილი,
 ტანჯვა, წუხილი, იმავეს აღნიშნავს, რასაც წყლული.
 მიჯნურთა მდგომარეობის დასახასიათებლად ხში-
 რად გვხვდება ლექსიკური ერთეული **yara**. მაგ:
 "Aşkın yaralarının sebebi aşktır"- მიჯნურის წყლუ-
 ლის გამღვივებელი სიყვარულია(Akdemir, 2007:38).
 რაც შეეხება სიტყვას **მუფარახი**, ნათაძესთან
განმარტებულია, როგორც წამალი, გუნებაზე მომ-
 ყვანი (ნათაძე, 2002:42-43).აღსანიშნავია, რომ სი-
 ტყვა მუფარახი არაბული სიტყვისგან „مفرحمفر-
 ريح“წარმოდგება და აღმოსავლურ ლიტერატურაში
 გავრცელებული რეალიაა, რომელიც თურქულ ლი-
 ტერატურაშიგვხვდება როგორც **Müferrih,Müferrihat**
 და თურქულ-ქართულ ლექსიკონში განმარტებულია
 შემდეგნაირად - გამამხიარულებელი; შემამსუბუქე-
 ბელი (წამალი და ა.შ.), ხოლო თურქული ენის საზო-
 გადოების ლექსიკონის მიხედვით - შვების მომცემს,
 განწყობის შემქმნელს ნიშნავს (<https://sozluk.gov.tr/>).
 რუსთაველს მეტად ჭკვიანურად შემოაქვს ეს
 სიტყვა პოემაში, როგორც წყაროებიდან ჩანს, მუ-
 ფარახი მცენარეა, რომელიც სულს აძლიერებს და
 სისხლს წმენდს (Kutlar, 2015:126), ასევე მძიმე სუ-
 ლიერ მდგომარეობასა და მელანქოლიას კურნავს
 (Yeşilbağ, 2019:705) და ის მუფარახის ყველა მნიშ-
 ვნელობის შესახებ ფლობდა ინფორმაციას, რასაც
ვერ ვიტყვით მთარგმნელზე, რომელმაც, როგორც
 ჩანს, სიტყვის წარმომავლობის შესახებ არ იცოდა,
 თუმცა, მას შეეძლო **მუფარახი**ჩაენაცვლებინა თურ-
 ქულ ენაში გავრცელებული იზაფეტური კონსტრუქ-
 ციით, „**hüznün ilacı**” (Ferşadoğlu 2013:1), რომელიც
 „**სევდის წამალს**“ნიშნავს.

თურქულ თარგმანში ასევე გადატანილი არაა
 ლექსიკური ერთეული **მოლიზღარისად**.

ნ. ნათაძესთან სიტყვა განმარტებულია შემდეგ-
 ნაირად **მოლიზღარი** - თვალთმაქცი, თავის მომჩვე-
 ნებლი (ნათაძე, 2002:39). ორიგინალი ტექსტის ტაე-
 პის აზრია: უცხო მოყმე გულწრფელად ტიროდა და
 არა სხვისთვის თავის მოსაჩვენებლად. ჩვენ ყუ-
 რადღებას გავამახვილებთ ლექსიკური ერთეულზე
ლიზღება, რომელიც ვეფხისტყაოსანში ორ ადგი-
 ლას გვხვდება:

86:თავ-ჩამოგდებით მგისადსა, აჰ ჭეხეცით მოღი-
 ზღაჩისად.

დინდ.: *Hayal aleminde gördü gözü yaşlı cengaveri* (ოც-
 ნების სამყაროში დაინახა თვადცხემდიანი მემოაჰი).

1081: გიღიზღებს და შეგიკვეთებს, მიგინდობს და
 მოგენდობის.

დინდ.: *Severse, tatlı sözlerle kalbe yol bulur canan*
 (თუ შევიყვარა, ტკბილი ენით გუდამდე ნახავს გზას ის
 გუჟა).

ამ სიტყვის მნიშვნელობა მკვლევრებს სხვა-
 დასხვაგვარად ესმით. კერძოდ, აკ. შანიძე 1081-ე
 სტროფში აღნიშნულ სიტყვას შემდეგნაირად გან-
 მარტავს: „ვნებით შემოგხედავს“, „ვნებით შემყურე“
 (შანიძე, 1957:367).ბ. დარჩია მიიჩნევს რომ ეს ახსნა
 არასწორია, ზუსტი არაა და გადატანითი მნიშვნე-
 ლობითაა წარმოდგენილი სხვა ლექსიკონებში
 (დარჩია, 2008-2009:55).ი.აბულაძესთან: „ცბიერი
 ალერსი, ფერება, ლაქუცი“ (აბულაძე, 1967:307).ი.
 აბულაძის აზრს იზიარებს კ.ჭიჭინაძეც, რაც შეეხება
 ვუკოლ ბერიძის შეხედულებას, ეს სიტყვა ნიშნავს
 „მოლიზღარს, მოცინარს“(ბერიძე, 1974:62). სიტყვა
ლიზღობა გვხვდება სულხან-საბასთანაც: „ლი-
 ზღობა რა კაცი უაღრესსა და უპატიოსნესსა თვისსა
 კადნიერად და ხუმრობით ეტყოდეს და წყენას არ
 ელოდეს“ (სულხან-საბა, 1949:182).დ.ჩუბინაშვილ-
 თან განმარტებულია, როგორც „ლიზღი უშვერად
 და ურიდლად მოხუმარი“ (ჩუბინაშვილი, 1984:650).
 მაშასადამე, „**ლიზღობის**“ მნიშვნელობაში ერთმა-
 ნეთში გადაჯაჭვულია ხუმრობა და სერიოზულობა.
 ეს განმარტებები, ერთგვარად უკავშირდება 86-ე
 სტროფში „**მოლიზღარის**“ ნ. ნათაძისეულ განმა-
 რტებას, რომლის მიხედვითაც თავ-ჩაქინდრული
 უცხო მოყმე არ თვალთმაქცობდა, არ ხუმრობდა.

რაც შეეხება სიტყვის თურქულ თარგმანს, ბუ-
 ნდოვანია, კონკრეტულად კი 89-ე სტროფის თურ-
 ქულ შესატყვისში ჩვენი ყურადღება მიიქცია სი-
 ტყვათა წყობამ „**hayal alemi**“, თურქულ-ქართულ
 ლექსიკონში ეს სიტყვები განმარტებულია შემდეგ-
 ნაირად **hayal** - 1)წარმოდგენა; ფანტაზია, ილუზია,
 ოცნება; გამონაგონი (ჩლაიძე, 2001:598); **alem** - 1)
 სამყარო, ქვეყნიერება; 2) მდგომარეობა (ჩლაიძე,
 2001:49); სავარაუდოდ, მთარგმნელმა იგულისხმა
 ჩაფიქრებულ მდგომარეობაში მყოფი თვალცრე-
 მლიანი მემომრის დანახვა. ვინაიდან თურქული თა-
 რგმანი აზერბაიჯანულ თარგმანზე დაყრდნობითაა
 შესრულებული, გადავამოწმეთ აზერბაიჯანულად
 თარგმნილი ტექსტი, რომელშიც ეს ტაეპი ნათა-
 რგმნია შემდეგნაირად: *xəjallara dalğın körpü közü*
yaşlı çənkaşazı – ფიქრებში ჩაფლული (ცნობადა-
 კარგული, უგულისყურო) თვალცრემლიანი მემომარი
 დაინახა. *xəjallara dalğın* – **dalğın** – 1) და-
 ბნეული, გაფანტული, უყურადღებო, უგულისყურო,
 ფიქრებში ჩაფლული; 2) უგონოდ მყოფი, გონმბი-
 დილი, ცნობადაკარგული (ჩლაიძე, 2001:302). ორი-
 გინალი ტაეპის მთავარი იდეა, რომ უცხო მოყმის
 ტირილი გულწრფელი იყო და არ თვალთმაქცობდა,
 თარგმანში დაკარგულია. მე-13 საუკუნის პოეტ შეის
 სადი შირაზის მესნევეში¹⁶ ცრემლთან დაკავშირე-

¹⁶ აღმოსავლური პოეზიის სალექსო ფორმა

ბით ვხვდებით შემდეგ ტექსტს: „ყაღბ ცრემლს კი არა, ნამდვილი მარგალიტის მსგავს ცრემლს აფრქვევენ“... („Sahte gözyaşı değil, hakiki inci gibi yaş dökerler“...) (**Şirazi, 2010:318**). შესაბამისად, მთარგმნელს შეეძლო ორიგინალი ტექსტის შესაბამისი ეკვივალენტების მოძებნა და გამოყენება.

სამიზნე ენაზე თარგმნილი არაა ლექსიკური ერთეულები **გამზრდელი, ნაერთგულევი**.

52: მოიხმო მისი **გამზრდელი, ეხთგუდი, ნაეხთგუ-ლევი**.

დინდ.: *Kız çağırıldı sadakatlı yardımcısı hazinedarı* (ქაღმა მოიხმო ეხთგუდი მსახური ხაზინედაჰი).

თინათინმა მოიხმო თავისი გამზრდელი, ერთგული, ერთგულებაში გამოცდილი. მიუხედავად იმისა, რომ სასულთნო კარზე უფლისწულებისა და სულთნების გამზრდელი მნიშვნელოვან როლს თამაშობდნენ, მთარგმნელი სიტყვა **გამზრდელს** არ თარგმნის. ოსმალეთის კარზე უფლისწულების გამზრდელს ეწოდებოდა **ლალა**, რაც სპარსულად „**მონას, მსახურს, ბატონის შვილების მომვლელს**“ ნიშნავს. საუკუნეების განმავლობაში **ლალა** ზრუნავდა, წარჩინებულთა, შეძლებულთა, მმართველთა, ბატონთა, ხანთა, ამა ქვეყნის მბრძანებელთა შვილების განათლებასა და მმართველობის ხელოვნების დაუფლებაზე. ასევე ყველა სახის აღმზრდელობითი ხასიათის გაკვეთილებზე იყვნენ პასუხისმგებელნი (**Baykara, 2003:70**). რაც შეეხება **ლექსიკურ ერთეულს - ნაერთგულევი**, ავტორს ორი მიზეზის გამო უნდა შემოეტანა ტექსტში, პირველი იმის გამო, რომ ის განავრცობს მის წინ მდგომ სიტყვას - **ერთგული**, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ავტორს სურს მკითხველს აჩვენოს თინათინის გამზრდელის ერთგულება, რასაც ადასტურებს ის, რომ ერთგულებაში ნაცადია და მეორე, რითმის ერთიანობის შენარჩუნების მიზნით. ქართული ენა იმდენად მოქნილია, რომ შეუძლია ერთგულებაში ნაცადი ადამიანი ერთ სიტყვაში მოაქციოს, სამწუხაროდ ამ სიტყვის მსგავსი შესატყვისი თურქულ ენაში არ დასტურდება.

ქვემოთ მოყვანილ ტაეპებში თარგმნილი არაა სიტყვები „**მინევნამდის**“, „**მიენივნეს**“, „**მოსანევალად**“, „**წევნა**“, „**მოსანევარი**“.

95: მანმდევაჰთა **მიწევნამდის** აჰ უჭვჩიგნა, აჰცა ნახნა,

ხაზომნიცა **მიეწივნეს**, ყოვდნი მკვდაჰთა დაასახნა;
96: შესხდეს მეფე და ავთანდილ მის ყმისა **მისაწევ-ლად**;

559: ხმა დამიჯაჰდა, შეიქმნა ზახილი **მოსაწევაჰი**, წამოვე, **წევნა** დამიწყეს, დავხოცე ჩემი მღევაჰი;

1202: მოიცვეს შიგან ქადაქი, შეიქმნა **მოსაწევაჰი**.

დინდ.: *Arada bir gelenlerin leşlerini sürüyordu* (ათასში ეხოხედ მღევაჰთა გვამებს ეხეკებოდა);

დინდ.: *İzlemek için atlandı Aftandil ile Restevan* (დასაღევენებდად შესხდნენ ავთანდილი და ხოსტევანი);

დინდ.: *Ölüm haberi yayıldı, herkes izlemeğe geldi* (მოკვლის ამბავი გაუხცდელა, ყველა სანახავად მოვიდა);

დინდ.: *Beni yakalamak isteyenlerin hepsi tepelendi* (ჩემი დაჭეხის მსუხვედი ყველა განადგუჰდა);

დინდ.: *Aramağa başladılar, şehrin her tarafında vardı adam* (ძებნა დაიწყეს, ქადაქის ყველა მხაჰეს კაცი გაგზავნეს);

დინდ.: *Ancak kimse gelmeyince, mert bakmıyordu hiç bir şeye* (ახავინ ხომ აჰ მოვიდა, მამაცი ახაფეჰს აქცევდა ყუხადლებას).

უნდა აღინიშნოს, რომ დასახელებული სიტყვების მნიშვნელობა მკვლევრებს სხვადასხვაგვარად ესმით.

პირველ რიგში განვიხილავთ ნ. ნათაძესთან თითოეული სიტყვის განმარტებას, „**მოსანევარი**“ (565), ზახილი მოსანევარი - შეცხადება, ყვირილი და ტირილი ვინმეს თავზე მოწეული უბედურების გამო. შესაძლოა მეორე გაგებაც: ძახილი „მიენიეთ“, „დაიჭირეთ“. „**წევნა**“ - დანევა, დევნა. „**მოსანევარი**“ (1202) - განგაში, უბედურებასა და ხიფათთან დაკავშირებული აყალ-მაყალი. „**მიენივნეს**“ - მიენივნენ (ნათაძე, 2002: 41, 168, 348). რაც შეეხება „**მინევნამდის**“ და „**მოსანევალად**“ განმარტებული არ აქვს. ი. აბულაძე „**მოსანევარს**“ განმარტავს შემდეგნაირად: 1) კივილი: „დაიჭირეთ“-ო, 2) დასაჭერად გამოდევნება და კივილი, ვისამე დასაჭერად ატეხილი კივილი და ხმაურობა. ა. შანიძის მიხედვით, „გაქცეულის დასაჭერად ატეხილი ყვირილი (ზახილი). ვ. ბერიძე ერთ შემთხვევაში განმარტავს „გავარდა ხმა და დაიწყეს მდევართა წვევა“, მეორე ადგილისთვის კი წერს: „შეიქმნა მოსანევარი - დაიწყო ყიჟინი სადევნებელი“ და „მთელი ქალაქი მოიცვეს, შეიქმნა მოსანევარი ყვირილი“ (**ჭინჭარაული, 1982:79-80**). ალ. ჭინჭარაულის აზრით, ყველა ზემოხსენებული მკვლევარი „**მოსანევარი**“-ს ამოსავალ სიტყვად გულისხმობს **მი-ენევა, მო-ენევა, და-ენევა** ზმნას, რასაც ის არამართებულად მიიჩნევს. მისი თქმით, ეს ზმნა რომ იყოს ამოსავალი, პოემის ავტორი „**მოსანევარი**“ ფორმას გამოიყენებდა, რომელიც 95-ე და 96-ე ტაეპებში სხვადასხვა ფორმით („**მინევნამდის**“, „**მიენივნეს**“, „**მოსანევალად**“) გვხვდება. ალ. ჭინჭარაულს თავისი არგუმენტის გასამყარებლად მოჰყავს ძველი ქართული წყაროები, რომლებშიც სიტყვა „**მოსანევარი**“ დასტურდება. „რუსუდანიანში“ - „შეიქმნა ქალაქში ძახილი და მოსანევარი ხელმწიფის შვილის დაკარგვისა და მესტროლბეთა გამართლება. გამოიჭრა დედოფალი კივილით და გლეჯითა და შეიქმნა ისეთი **მოსანევარი**, რომ რისხვა ღმრთისა ეწეოდა...შეიქნა ძახილი და **მოსანევარი** საშინელი“. „რუსუდანიანში“ **მოსანევარის** მნიშვნელობა განმარტა გიგინეიშვილმა შემდეგნაირად - ხმაურობა, მოთქმა, ვაიუშველებელი. ეს სიტყვა „ქართლის ცხოვრებაშიც“ დასტურდება, სადაც ხან ზარსა და შეცხადებას ნიშნავს, ზოგჯერ კი უბედურების სინონიმია (**ჭინჭარაული, 1982:80-82**). ამ ფაქტებიდან გამომდინარე, „**მოსანევარი**“ არ უკავშირდება მოენევა, მიენევა, დაენევა ზმნებს, არამედ

მოიწვევა ზმნას. დასკვნის სახით კი ალ. ქინჭარაული ამბობს, რომ „ვეფხისტყაოსანში“ სიტყვა „**მოსანე-ვარი**“ ნიშნავს მოწვეული უბედურებით გამოწვეულ გლოვას, რაც ტირილით, ვაი-ვიშით, შეცხადებით გამოიხატებოდა (**ქინჭარაული, 1982:85**).

მთარგმნელს უნდა გაეთვალისწინებინა „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ არსებული გამოკვლევები, რაც მას დაეხმარებოდა თარგმანში ეკვივალენტით, ან მისგანსებული საშუალებით გადაეტანა ესა თუ ის კონცეპტი. მთარგმნელს ზემოთხსენებული სიტყვები არ უთარგმნია, რამაც თარგმნელ ტექსტს დაუკარგა დინამიკურობა და ის ემოციურობა, რასაც ორიგინალი ტექსტის წაკითხვის დროს განიცდის მკითხველი. ეს ფაქტი კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმას, რომ თარგმნის პროცესში მთარგმნელმა უნდა თარგმნოს უშუალოდ წყარო ტექსტიდან, მეორეული წყაროს გამოყენების დროს იკარგება ტექსტის მხატვრული ღირებულებები და მისი ორიგინალურობა.

ლიტერატურა

- აბულაძე, ი. (1967).** რუსთველოლოგიური ნაშრომები. კრებული შეადგინა და გამოსაცემად მოამზადა ი. მეგრელიძემ. თბ.: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- ბერიძე, ვ. (1974).** „ვეფხისტყაოსნის“ კომენტარი. მეცნიერება. თბილისი.
- დარჩია, ბ. (2008-2009).** კომიკური „ვეფხისტყაოსანში“, რუსთველოლოგია N 5, თბილისი.
- ნათაძე, ნ. (2002).** „ვეფხისტყაოსანი“ (სასკოლო გამოცემა), თბილისი.
- ორბელიანი, ს. ს. (1949).** „სიტყვის კონა ქართული, რომელ არს ლექსიკონი“, (ს. იორდანაშვილის რედაქციით, საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, თბილისი.
- შანიძე ა. (1960).** „ვეფხისტყაოსანი“, ჩვენი საუნჯე, ტომი 3, გამომცემლობა „ნაკადული“, თბილისი.
- ჩლაიძე, ლ. და სხვ. (2001)** თურქულ-ქართული ლექსიკონი, აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი, თბილისი.
- ჩუბინაშვილი, დ. (1984).** ქართულ-რუსული ლექსიკონი. საბჭოთა საქართველო. თბილისი.
- ქინჭარაული, ალ. (1982).** ვეფხისტყაოსნის ენისა და ტექსტის საკითხები, განათლება, თბილისი.
- Akdemir A. (2007).** Divan Şiirinde “Cünûn” ve “Mecnûn” Kavramları ile Bu Kavramların Fehîm-i Kadîm Dîvânı’ndaki Kullanımı, Bilig, Ankara.
- Batıslam D. (2013).** Divan Şiirinde Su ve Suyla İlgili Unsurlar, ANADOLU’DA SU MEDENİYETİ DİZİSİ: 5, YAYIN NO: 8, Ankara.
- Baykara T. (2003).** Lala, DîA, 27. Cilt, İstanbul.
- Ferîşadoğlu, S. (2013).** Hüznün ilâcı, kederin düşmanı.
- Gider M. (2013).** ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ DİVÂNİ’NDA SU, Türk Dünyası Araştırmalar, Sayı: 203, İstanbul.
- Kutlar, F. S. (2015).** İki Türkçe Cevahir-Nameye ve Cevherlerin Etkilerine Dair, Milli Folklor.
- Şirazi, Ş. S. (2010).** “Bostan”, Ravza Yayınları, İstanbul, 2010
- Yeşilbağ, S. (2019).** Muhibbi Divanı’nda Değerli Taşlar, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İstanbul.